

Івашук Ю. П.

ВПЛИВ МАСШТАБУ КОРУПЦІЙНИХ ПРАКТИК НА ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІЙНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

В даній праці проаналізовано взаємозв'язок рівня корупції з політико-інституційними показниками розвитку господарських систем. На основі даних новітніх вимірників добробуту, виявлено тісноту взаємозв'язку між окремими показниками розвитку господарських систем та рівнем корупції. Встановлено, що найбільший зв'язок рівень корупції має з індикаторами, що характеризують захист прав власності, інноваційний розвиток та інвестиційний клімат.

Ключові слова: рівень корупції, новітні вимірники добробуту, сучасні господарські системи.

1. Вступ

Сьогодні важко знайти більш складну соціально-економічну систему, з не меншою здатністю до самовідтворення та адаптивними властивостями, як корупція. Очевидно, що існування корупції не обмежується якоюсь окремою частиною світу і має місце в усіх країнах. Інформація щодо тісноти взаємопов'язку рівня корупції з окремими політико-інституційними показниками розвитку господарських систем інколи носить доволі суперечливий характер, що обумовлює непросте завдання перевірки взаємозалежності вказаних категорій.

Цим обґрунтовується актуальність проведення даного дослідження.

2. Аналіз літературних даних

Протягом досить тривалого періоду часу корупція не розглядалась як самостійний об'єкт дослідження економічної науки, її вивчення проводилось лише в рамках аналізу тіньової економіки. Цінними для нас виявилися праці М. Джонстона та А. Гайденгаймера [1], А. Шахлока, С. Конорса, Ф. Галтунга [2], С. Роуз-Екерман [3], В. Мілера, О. Гределанд і Т. Кошечкіної [4], у яких було проаналізовано оцінювання і вимірювання окремих видів корупції, проте не було здійснено комплексного дослідження взаємозв'язку між рівнем корупції та іншими політико-інституційними індикаторами розвитку сучасних господарських систем.

3. Формування мети і завдань

Метою дослідження є визначення тісноти взаємозв'язку між політико-інституційними індикаторами розвитку сучасних господарських систем та рівнем корупції.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні завдання:

1. Сформувати перелік новітніх індикаторів, що відображають динаміку певних явищ і процесів, стан яких, як згадується в низці наукових праць має певний зв'язок з рівнем корупції в господарській системі.

2. Сформувати репрезентативну вибірку країн, які найповніше охоплюють усі види політичних режимів,

інституціонального середовища, рівня соціально-економічного розвитку.

3. Методом кореляційного та регресійного аналізу виявити тісноту взаємозв'язку між політико-інституційними індикаторами розвитку сучасних господарських систем та рівнем корупції.

4. Результати дослідження взаємозв'язку рівня корупції з політико-інституційними показниками розвитку сучасних господарських систем

Для відповіді на це питання, в якості індикаторів використані міжнародні індекси, які систематично презентуються під егідою авторитетних неурядових організацій. З однієї сторони рівень корупції представлено Індексом сприйняття корупції («*Corruption Perceptions Index*», *дали* – *CPI*) міжнародної неурядової організації Transparency International [5]. З іншої сторони для співставлення з категорією *CPI* сформовано перелік міжнародних індексів, що відображають динаміку певних явищ і процесів, стан яких, як згадується в низці наукових праць має певний зв'язок з рівнем корупції в країні.

З метою детального аналізу взаємозв'язку рівня корупції та основних соціальних, економічних, політичних індикаторів сформовано репрезентативну вибірку з 20 розвинутих країн (Швеція, Швейцарія, Сінгапур, США, Німеччина, Японія, Фінляндія, Нідерланди, Данія, Канада, Чехія, Великобританія, Бельгія, Норвегія, Франція, Австралія, Словаччина, Австрія, Іспанія, Ірландія) та 20 країн з ринками, що формуються (Росія, Мексика, Колумбія, Узбекистан, Бразилія, Казахстан, Індія, Єгипет, Перу, Україна, Болівія, Молдова, Філіппіни, Парагвай, Індонезія, Пакистан, Венесуела, Нігерія, Зімбабве, Білорусь), які найповніше охоплюють усі види політичних режимів, інституціонального середовища, рівня соціально-економічного розвитку.

Спробуємо оцінити взаємозумовленість *CPI* зі ступенем інноваційного розвитку економічної системи, використовуючи дані глобального інноваційного індексу. Глобальний інноваційний індекс (*Global Innovation Index – GI*) є узагальненим показником вимірювання рівня інноваційного розвитку країн, розроблений спільно «*The*

Boston Consulting Group та «*National Association of Manufacturers*», який вони вважають «найбільш всеосяжним глобальним індикатором» [6, 7]. Оцінка *GII* є частиною масштабного дослідження, в якому аналізують як комерційні результати інноваційної діяльності в країнах світу, так і активність урядів щодо заохочення та підтримки інноваційної діяльності у стратегіях національних соціально-економічних політик. При розрахунку індексу враховуються ендogenous параметри інноваційності (інституційне середовище) [8].

Результати кореляційно-регресивного аналізу, свідчать про прямий зв'язок індексу сприйняття корупції та глобального індексу інновацій, — оскільки високий рівень корупції «підриває» здатність економіки до інноваційного розвитку. З рис. 1 видно, що коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,9$ демонструє, що у 90,0 % випадках зв'язок між величинами описує рівняння лінійної регресії $y = 18,4 + 4,76x$. Зміна ознаки y на 90 % пояснюється зміною чинника x , і лише 10 % — не врахованими в моделі факторами.

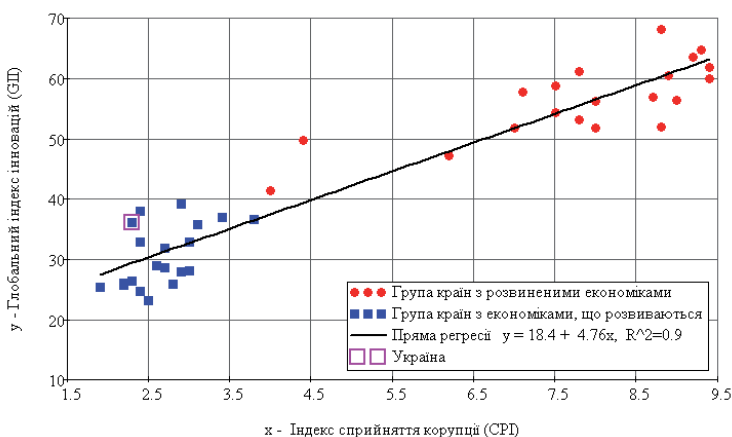

Рис. 1. Діаграма розподілу і пряма регресії показників *CPI* та *GII*

Вплив свободи преси на рівень поширення корупції проаналізуємо використовуючи дані індексу свободи преси (*Press Freedom Index — PFI*), що публікується щорічно організацією «Репортери без кордонів» та базується на оцінці відомостей щодо свободи преси у світі. *PFI* ґрунтується на анкеті, яку надсилають організаціям-партнерам «Репортерів без кордонів» (14 груп на п'яти континентах) та її 130 кореспондентам по всьому світі, а також журналістам, науковцям, юристам та громадським правозахисним організаціям. Анкета з'ясовує, чи поширені в країні випадки прямих нападів на журналістів та ЗМІ, а також чи застосовують інші непрямі засоби тиску на пресу. «Репортери без кордонів» зазначають [9], що індекс вимірює лише свободу преси і не оцінює якість журналістики. Через методологію укладення індексу, що базується на особистому сприйнятті, окремі країни можуть мати досить контрастні «спади та злети» у розрахунку індексу в динаміці.

Як видно з рис. 2, між чинниками x — *CPI* та y — *PFI* існує відомий обернений кореляційний зв'язок, оскільки коефіцієнт парної кореляції $r_{yx} = -0,786$, коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,619$.

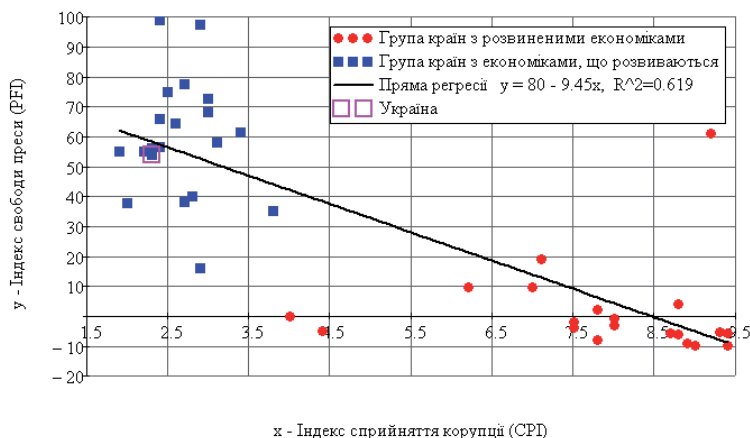

Рис. 2. Діаграма розподілу і пряма регресії показників *CPI* та *PFI*

Існує низка мікроекономічних досліджень корупції, в яких вченим вдається отримати відомості про конкретні розміри хабарів і виявити, до чого призводять різні методи боротьби з цим явищем. Ці дослідження можуть базуватися як на даних опитувань респондентів, так і на результатах «природних експериментів». Так, у праці Р. Рейника та Я. Свенсона [10] проаналізовано «чистий експеримент» у сфері шкільної реформи в Уганді. Було з'ясовано, що кошти федеральних бюджетів розкрадалися на локальному рівні, поки газети не повідомили батьків про їх право на доступ до бюджетних ресурсів, відтак рівень корупції зменшився, особливо у регіонах, де продавалась найбільша кількість газет. Аналогічні результати отримано Б. Олкеном [11], «природний експеримент» якого полягав у зростанні інтенсивності моніторингу будівництва шляхів в Індонезії з його постійним оприлюдненням у ЗМІ, що в результаті сприяло зниженню корупції в цій сфері. Отже, усе це підтверджує ключову роль ЗМІ в боротьбі з явищем корупції [12].

Тепер сформуємо вибірку країн з розвинутою економікою та країн з економіками, що розвиваються, за показником *CPI* та індексом демократії (*Democracy Index — DI*), розробленим «*Economist Intelligence Unit*», що демонструє розвиток демократії у 167 країнах на основі врахування 60 показників, згрупованих за п'ятьма категоріями: вибори і плюралізм, громадянські свободи, діяльність уряду, політична заангажованість населення і політична культура.

Згідно з методикою [13], показник індексу демократії визначають на основі запитань, кожне з яких має два або три варіанти відповіді. Більшість відповідей дають експерти з оцінювання демократії, а деякі відповіді отримуються шляхом опитування громадської думки у відповідних країнах. Отриманий в результаті опитування та агрегування *DI* класифікує країну за такою шкалою: 1) якщо індекс демократії знаходиться в межах 8–10 балів, то країна є повноцінною демократією; 2) якщо індекс демократії знаходиться в межах 6–7,9 балів, то демократія в країні вважається неповною; 3) якщо індекс демократії знаходиться в межах 4–5,9 балів, то в країні панує перехідний режим; 4) якщо індекс демократії менше 4 бали — в країні панує авторитарний режим.

Як видно з рис. 3, між чинниками x – CPI та y – DI існує середній прямий кореляційний зв'язок, оскільки коефіцієнт парної кореляції $r_{yx} = 0,821$, отже, з цією імовірністю гіпотезу про відсутність кореляційного зв'язку між величинами варто відкинути і прийняти альтернативну гіпотезу про наявність стійкої залежності між величинами x та y . Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,673$, що демонструє, що у 67,3 % випадках зв'язок між величинами описує рівняння лінійної регресії $y = 3,3 + 0,64x$. Зміна ознаки y на 67,3 % пояснюється зміною чинника x , і лише 32,7 % пояснюються не врахованими в моделі факторами.

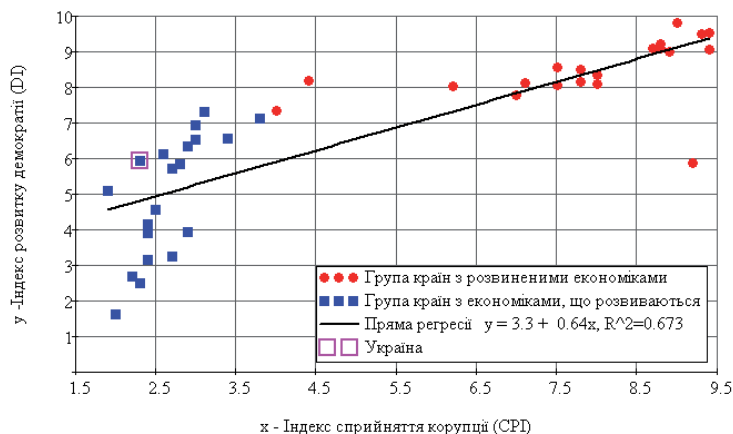

Рис. 3. Діаграма розподілу і пряма регресії показників CPI та DI

Спробуємо дати оцінку взаємообумовленості індикатора економічної свободи (*Index of Economic Freedom – IEF*), який розраховує організація «Heritage Foundation» та журналом «Wall Street Journal», від показника CPI . Індекс економічної свободи базується на 10-ти субіндексах, які оцінюються за шкалою від 0 (мінімальна свобода) до 100 (максимальна свобода) [14]: свобода бізнесу; свобода торгівлі; податкова свобода; державні витрати; грошова свобода; свобода інвестицій; фінансова свобода; захист прав власності; свобода від корупції; свобода трудових стосунків.

Як видно з рис. 3, між чинниками x – CPI та y – IEF існує помірний прямий кореляційний зв'язок, оскільки коефіцієнт парної кореляції $r_{yx} = 0,845$, коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,714$. Якщо аналізувати окремі складові IEF , то слід відзначити, що найбільшого впливу індекс сприйняття корупції справляє на захист прав власності ($R^2 = 0,907$) та інвестиційну свободу ($R^2 = 0,726$) – пряма залежність. Це можна пояснити фактом слабого захисту власності та інвестицій в багатьох країнах з економіками, що розвиваються, виною чому є нерозвиненість відповідної законодавчої бази, рейдерство, незаконна реєстрація товарних знаків і далека від досконалості судова система. Помірний зв'язок простежується у рівні сприйняття корупції та фінансовій свободі ($R^2 = 0,627$), свободі торгівлі ($R^2 = 0,564$), свободі бізнесу ($R^2 = 0,574$) – пряма залежність. Практично не має стійкого кореляційного зв'язку у рівні сприйняття корупції та податковій свободі ($R^2 = 0,385$), монетарній свободі ($R^2 = 0,295$), державних витратах ($R^2 = 0,318$) та свободі трудових відносин ($R^2 = 0,153$).

Незважаючи на те, що чимало країн з економіками, що розвиваються, протягом останніх трьох-п'яти років

прийняли пакет антикорупційних законів та створили спеціальні управління боротьби з корупцією (зокрема, Саудівська Аравія, Китай, Росія, Індія, Індонезія, Україна). Однак, як зазначають експерти ОЕСР, багато країн світу ще не ратифікували Конвенції ООН проти корупції [15], а чимало тих, що підписали, впроваджують її мляво або взагалі не впроваджують.

5. Висновки

Отже, як свідчать дані табл. 1, найбільший зв'язок корупція має з індикаторами, що характеризують захист прав власності, інноваційний розвиток, інвестиційний клімат.

Слабкий зв'язок простежується з індикаторами свободи трудових відносин, податкової та монетарної свободи, рівнем державних витрат. На основі вищевикладеного можна допустити, що ефективними інструментами боротьби з явищем корупції є забезпечення захисту прав власності, сприятливого інвестиційного клімату, інновативного розвитку економіки, розвиток інститутів громадянського суспільства та посилення контролю і відповідальності за корупційні злочини.

Таблиця 1

Матриця взаємозв'язку індексу сприйняття корупції із соціально-економічними та політико-інституціональними індикаторами

Тісний ($> 0,7$)	Захист прав власності ($R^2 = 0,907$; $y = 3,8 + 10,1x$); Глобальний інноваційний індекс ($R^2 = 0,9$; $y = 18,4 + 4,76x$); Інвестиційна свобода ($R^2 = 0,726$; $y = 13,2 + 8,0x$); Індекс економічної свободи ($R^2 = 0,714$; $y = 42,6 + 3,9x$);
Середній ($0,4 - 0,7$)	Індекс свободи преси ($R^2 = 0,619$; $y = 80,0 - 9,45x$); Індекс демократії ($R^2 = 0,673$; $y = 3,3 + 0,64x$); Фінансова свобода ($R^2 = 0,627$; $y = 26,9 + 5,8x$); Свобода бізнесу ($R^2 = 0,574$; $y = 47,1 + 5,1x$); Свобода торгівлі ($R^2 = 0,564$; $y = 64,5 + 2,7x$);
Слабкий ($< 0,4$)	Податкова свобода ($R^2 = 0,385$; $y = 88,0 - 3,2x$); Рівень державних витрат ($R^2 = 0,276$; $y = 9,219 + 1,115x$); Монетарна свобода ($R^2 = 0,295$; $y = 58,8 + 2,8x$); Свобода трудових відносин ($R^2 = 0,153$; $y = 50,2 + 2,5x$).

Література

- Heidenheimer, A. Political Corruption: Concepts and Contexts [Text] / A. J. Heidenheimer, M. Johnston. – New Jersey, New Brunswick: Transaction Publishers, 2002. – 970 p.
- Shacklock, A. Measuring Corruption [Text] / A. Shacklock, C. Connors, F. Galtung. – Adershot, Burlington: Ashgate, 2006. – 302 p.
- Роуз-Екерман, С. Корупція та урядування: причини, наслідки, зміни [Текст] / С. Роуз-Екерман; пер. англ. С. Кокіюк, Р. Ткачук. – К.: «К. І. С.», 2004. – 296 с.
- Мілер, В. Звичаєва корупція? Громадяни та уряд у посткомуністичній Європі [Текст]; пер. з англ. / В. Мілер, О. Гределанд, Т. Кошечкіна. – К.: «К. І. С.», 2004. – 328 с.
- Corruption Perceptions Index 2011 [Electronic resource]. – Available at: \www/URL: http://www.transparency.org/policy_research.
- The Boston Consulting Group [Electronic resource]. – Available at: \www/URL: <http://www.bcg.com>.
- National Association of Manufacturers [Electronic resource]. – Available at: \www/URL: <http://www.nam.org>.
- Dutta, S. The Global Innovation Index 2012: Stronger Innovation Linkages for Global Growth [Text] / S. Dutta. – INSEAD, 2012. – 464 p.

9. Reporters without borders: for freedom of information [Electronic resource]. — Available at: \www/URL: <http://www.rsf.org>.
10. Reinikka, R. Fighting Corruption to Improve Schooling: Evidence from a Newspaper Campaign in Uganda [Text] / R. Reinikka, J. Swenson // Journal of the European Economic Association. — 2005. — Vol. 3, № 2–3. — P. 259–267. doi:10.1162/jeea.2005.3.2-3.259.
11. Olken, B. Monitoring Corruption: Evidence from a Field Experiment in Indonesia [Electronic resource] / B. Olken. — National Bureau of Economic Research, 2005. — Available at: \www/URL: <http://dx.doi.org/10.3386/w11753>.
12. Гуриев, С. Что известно о коррупции в России и можно ли с ней бороться [Текст] / С. Гуриев // Вопросы экономики. — 2007. — № 1. — С. 11–18.
13. Kofmel, E. Report: Democracy Index 2011: Democracy under stress [Electronic resource] / E. Kofmel. — Available at: \www/URL: <http://anti-democracy-agenda.blogspot.com/2011/12/report-democracy-index-2011-democracy.html>. — 16 December 2011.
14. Index of Economic Freedom 2012 [Electronic resource]. — Available at: \www/URL: <http://www.heritage.org/index/explore>.
15. Конвенція Організації Об'єднаних націй проти корупції від 18.10.2006 р. № 251-V [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2007. — N 49. — Режим доступу: \www/URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

ВЛИЯНИЕ МАСШТАБА КОРРУПЦИОННЫХ ПРАКТИК НА ПОЛИТИКО-ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННЫХ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ СИСТЕМ

В данной работе проанализирована взаимосвязь уровня коррупции с политико-институциональными показателями развития хозяйственных систем. На основе данных новейших измерителей благосостояния, определена теснота взаимосвязи между отдельными показателями развития хозяйственных систем и уровнем коррупции. Определена тесная связь уровня коррупции с индикаторами, которые характеризуют защиту прав собственности, инновационное развитие и инвестиционный климат.

Ключевые слова: уровень коррупции, новейшие измерители благосостояния, современные хозяйственные системы.

Івашук Юрій Петрович, молодший науковий співробітник, Науково-дослідний інститут інноваційного розвитку та державотворення, Тернопіль, Україна, e-mail: ivashuk@email.ua.

Івашук Юрій Петрович, младший научный сотрудник, Научно-исследовательский институт инновационного развития и государственного строительства, Тернополь, Украина.

Ivashuk Yuri, Research Institute of Innovative Development and State, Ternopil, Ukraine, e-mail: ivashuk@email.ua